

УДК 334.012.64(477.73):330.3

**ПОТЕНЦІАЛ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА
МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЇЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ**

Лукашук В.В.

Проведено дослідження стану й рівня використання потенціалу малого підприємництва Миколаївської області, та запропоновано заходи щодо підвищення його використання для забезпечення сталого розвитку регіону.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Формування конкурентоспроможної соціально-орієнтованої економіки з розвиненим сектором малого підприємництва, повинно стати стратегічним курсом економічної політики України. На сьогоднішній день, все більш актуальним є становлення та розвиток малого підприємництва, оскільки саме цей сектор економіки стимулює конкуренцію, впливає на структуру економіки та на якісну характеристику валового внутрішнього продукту, оперативніше відкликається на зміни ринку, розширює сферу свободи ринкового вибору, характеризується раціональними формами управління, не вимагає значних капіталовкладень, забезпечує зайнятість населення та прискорення реалізації інновацій. Зважаючи на це, важливого значення набуває оцінка стану й рівня потенціалу малого підприємництва регіону, і особливо заходи щодо підвищення його використання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання дослідження потенціалу малого підприємництва регіону не знайшли комплексного відображення в економічній літературі. Також подальших досліджень, зважаючи на відсутність узагальненого тлумачення, потребує визначення категорії «потенціал малого підприємництва».

Метою даної статті є розробка заходів щодо підвищення використання потенціалу малого підприємництва Миколаївської області, що поставила низку основних завдань щодо оцінки стану та рівня використання потенціалу малого підприємництва регіону.

Основні результати дослідження. Поняття «потенціал малого підприємництва» означає нереалізовані, але внутрішньо властиві можливості функціонування і розвитку, що виникають з його властивостей, основних характеристик. У загальному значенні потенціал – це запас, незадіяні ресурси, здібності, таланти, енергія.

Потенціал малого підприємництва характеризується своєю кількісною та якісною визначеністю. В свою чергу кількісна сторона потенціалу утворюється:

- чисельністю зайнятого в малому підприємстві працездатного населення;
- кількістю робочого часу, що відпрацьовується, у розрахунку на середнього працівника МП;
- кількісними характеристиками його економічної діяльності (частка його внеску у ВВП, обсяги податкових надходжень до бюджетів різних рівнів, величина товарообігу, тощо).

Якісну сторону потенціалу малого підприємства представляють:

- демографічні характеристики працівників, їх фізичний стан, здоров'я;
- освітній та кваліфікаційний рівень;
- соціальна активність та ініціативність, соціальний статус підприємців.

Виходячи з цього, для оцінки потенціалу малого підприємства в регіоні слід оцінити рівень та ступінь використання його складових: трудового, матеріального, фінансового, інфраструктурного потенціалів [1]. В подальшому:

- **трудоий потенціал** - можливість трудових ресурсів даного регіону бути задіяними у секторі МП;
- **матеріальний потенціал** - можливість сектору МП використовувати в процесі виробництва товарів (робіт, послуг) наявні матеріальні ресурси;
- **фінансовий потенціал** - можливість залучення та перерозподілу фінансових ресурсів сектором МП з метою підвищення ефективності діяльності;
- **інфраструктурний потенціал** - сукупні можливості регіону забезпечувати умови для функціонування сектору МП.

Відносно оцінку кожного з складових потенціалів доцільно проводити за формулою:

$$X_j = \sqrt{\sum_{i=1}^n (x_i)^2},$$

де x_i – показники оцінки кожного j -го складового потенціалу загального потенціалу малого підприємства регіону (X_j), n – кількість показників оцінки j -го складового потенціалу.

Інтегральний показник потенціалу малого підприємства пропонується знаходити за формулою середньої геометричної (для згладжування нерівностей показників оцінки складових):

$$I = \frac{\sqrt[k]{\prod_{j=1}^k X_j}}{4},$$

де $j=1, \dots, k$ – кількість складових потенціалу малого підприємства в регіоні.

При цьому, якщо $I > 0,7$ – рівень високий; $0,3 \leq I \leq 0,7$ – рівень середній, $I < 0,3$ – рівень низький.

Критерієм нарощування величини потенціалу малого підприємництва регіону є досягнення граничної максимізації результативності і продуктивності використовуваних ресурсів, що забезпечує найбільш повне задоволення суспільних потреб на існуючому рівні розвитку продуктивних сил, при мінімізації сукупного споживання ресурсів на ці цілі.

Економіка Миколаївської області, як і України в цілому, має значний потенціал економічного зростання, та для його вивільнення необхідне тісніше поєднання ресурсів (матеріальних, фінансових, інфраструктурних тощо), ризику й ініціативи людей. В результаті такого поєднання в Миколаївській області в 2010 році налічувалося 69457 суб'єктів господарювання, з яких 84,5% становили ФОП, решта 15,5% припадало на підприємства. В Миколаївській області до 2010р. спостерігалось зростання кількості суб'єктів господарювання в 2008р. на 7,1%, в 2009р. – на 9,7%, здебільшого за рахунок ФОП, які зростали відповідно на 10,3 та 10,9%. Саме їх зменшення в 2010р. на 32,4%, порівняно з попереднім роком, призвело в основному до скорочення на 30,0% кількості суб'єктів господарювання, що, в свою чергу, спричинило різке зменшення кількості зайнятих ФОП на 32,7%, та зайнятих працівників суб'єктами господарювання на 16,5%. Тенденція до зменшення зайнятості працівників спостерігалася, як видно з таблиці 1, починаючи з 2007р. і уже в 2010р. їх налічувалося 231,7 тисяч осіб. Основну роль в забезпеченні зайнятості населення Миколаївської області в 2010р. відігравали саме підприємства, на які приходилося 65,9% зайнятих працівників. І цей рік став переломним, оскільки до 2009р. включно спостерігалось зростання частки зайнятих ФОП, яка в 2009р. склала 42,3%, після чого, пішла на спад. Така тенденція із зайнятими простежувалася і в Україні. Також, в обсязі реалізованої продукції (робіт, послуг) суб'єктами господарювання, основна частка припадала саме на підприємства і з 2007р. знаходилася приблизно на одному рівні - 89,8%.

Таблиця 1

Стан розвитку малого підприємництва
в Миколаївській області

Показники	2007	2008	2009	2010
1. Наявне населення, осіб	1203560	1195838	1189516	1183282
2. Економічно активне населення, тис. осіб	597,6	598,2	590,0	586,1
Суб'єкти господарювання				
3. Кількість суб'єктів господарювання, з них:	84435	90447	99240	69457
в % до попереднього року	-	107,1	109,7	70,0
• підприємства, од.	13425	12120	12405	10766
в % до попереднього року	-	90,3	102,4	86,8
- у % до загальної кількості суб'єктів господарювання	15,9	13,4	12,5	15,5
- на 10 000 осіб наявного населення, од.	112	101	104	91

Показники	2007	2008	2009	2010
• <u>фізичні особи-підприємці, од.</u>	71010	78327	86835	58691
в % до попереднього року	-	110,3	110,9	67,6
- у % до загальної кількості суб'єктів господарювання	84,1	86,6	87,5	84,5
- на 10 000 осіб наявного населення, од.	590	655	730	496
4. Кількість зайнятих працівників, тис. осіб	284,5	283,2	277,5	231,7
в % до попереднього року	-	99,5	98,0	83,5
• <u>підприємства, тис. осіб</u>	180,7	172,2	160,1	152,7
в % до попереднього року	-	95,3	93,0	95,4
- у % до загальної кількості зайнятих працівників	63,5	60,8	57,7	65,9
• <u>фізичні особи-підприємці, тис. осіб</u>	103,8	111,0	117,4	79,0
в % до попереднього року	-	106,9	105,8	67,3
- у % до загальної кількості зайнятих працівників	36,5	39,2	42,3	34,1
Частка зайнятих працівників в кількості економічно активного населення, %	47,6	47,3	47,0	39,5
5. Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) суб'єктами господарювання, млн.грн.	39074,4	43927,0	48056,9	51666,4
в % до попереднього року	-	112,4	109,4	107,5
• <u>підприємства, млн. грн.</u>	35323,3	38787,5	43203,2	46809,8
в % до попереднього року	-	109,8	111,4	108,3
- у % до загального обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг)	90,4	88,3	89,9	90,6
• <u>фізичні особи-підприємці, млн. грн.</u>	3751,1	5139,5	4853,7	4856,6
в % до попереднього року	-	137,0	94,4	100,1
- у % до загального обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг)	9,6	11,7	10,1	9,4
6. Частка великих, середніх, малих підприємств в загальній кількості підприємств	-	-	-	-
- великі, %	0,3	0,3	0,3	0,4
- великі, од.	41	36	38	43
- середні, %	5,5	5,9	5,3	6,0
- середні, од.	738	715	657	646
- малі, %	94,2	93,8	94,4	93,6
- малі, од.	12646	11369	11710	10077
Суб'єкти малого підприємництва				

Показники	2007	2008	2009	2010
7. Кількість суб'єктів малого підприємництва, од.	83656	89696	98545	68768
в % до попереднього року	-	107,2	109,9	69,8
• <u>малі підприємства, од.</u>	12646	11369	11710	10077
в % до попереднього року	-	89,9	103,0	86,1
- у % до загальної кількості суб'єктів малого підприємництва	15,1	12,7	11,9	14,7
- на 10 000 осіб наявного населення, од.	105	95	98	85
• <u>фізичні особи-підприємці, од.</u>	71010	78327	86835	58691
- у % до загальної кількості суб'єктів малого підприємництва	84,9	87,3	88,1	85,3
- на 10 000 осіб наявного населення, од.	590	655	730	496
Частка суб'єктів МП в загальній кількості суб'єктів господарювання	99,1	99,2	99,3	99,0
8. Кількість зайнятих працівників, тис. осіб	163,0	168,3	173,0	133,3
в % до попереднього року	-	103,3	102,8	77,1
• <u>малі підприємства, тис. осіб</u>	59,2	57,4	55,7	54,3
в % до попереднього року	-	97,0	97,0	97,5
- у % до загальної кількості зайнятих працівників	36,3	34,1	32,2	40,7
• <u>фізичні особи-підприємці, тис. осіб</u>	103,8	110,9	117,3	79,0
в % до попереднього року	-	106,8	105,8	67,3
- у % до загальної кількості зайнятих працівників	63,7	65,9	67,8	59,3
Частка зайнятих працівників на суб'єктах МП в загальній кількості зайнятих на суб'єктах господарювання, %	57,3	59,4	62,3	57,5
Частка зайнятих працівників на суб'єктах МП в кількості економічно активного населення, %	27,3	28,1	29,3	22,7
9. Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) суб'єктами МП, млн. грн.	12938,7	15322,8	14668,0	15125,1
в % до попереднього року	-	118,4	95,7	103,1
• <u>малі підприємства, млн. грн.</u>	9193,9	10203,7	9828,0	10267,9
в % до попереднього року	-	111,0	96,3	104,5
- у % до загального обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг)	71,1	66,6	67,0	67,9

Показники	2007	2008	2009	2010
• фізичні особи-підприємці, млн.грн.	3744,8	5119,1	4840,0	4857,2
в % до попереднього року	-	136,7	94,5	100,4
- у % до загального обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг)	28,9	33,4	33,0	32,1
Частка обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг) суб'єктами МП в загальному обсязі реалізованої продукції (робіт, послуг) суб'єктами господарювання, %	33,1	34,9	30,5	29,3

В загальній кількості підприємств Миколаївської області в 2010р. частка малих підприємств складала 93,6% (10077од.), яка практично не змінювалася з 2007р. Починаючи з 2008р. спостерігалася тенденція до зростання лише кількості великих підприємств, а слідом за зменшенням в 2009р. кількості середніх підприємств, зменшився також і сектор малого підприємництва в 2010р., який знаходився в межах від 99,0% до 99,3% загальної кількості суб'єктів господарювання. Разом із цим, зменшилася частка зайнятих працівників: в загальній кількості зайнятих на суб'єктах господарювання - до 57,5%; в кількості економічно активного населення – до 22,7%; та зменшилася частка обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг) суб'єктами малого підприємництва в загальному обсязі до 29,3%.

За видами економічної діяльності пріоритетною сферою діяльності малих підприємств в Миколаївській області залишається торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку. Чистий прибуток діяльності малих підприємств в 2010р. становив 106,3 млн.грн., при збитковості в попередні два роки, зокрема в 2008р. збиток становив 248,0 млн.грн. Серед видів економічної діяльності прибутковими були: сільське господарство, мисливство, лісове господарство (223,6 млн.грн.), фінансова діяльність (11,9 млн.грн.), освіта (0,5 млн.грн.) та охорона здоров'я та надання соціальної допомоги (0,9 млн.грн.), решта видів були збитковими і серед яких особливо слід виділити операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям (-73,2 млн.грн.) та торгівлю; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку (-21,3 млн.грн.). В порівнянні з попереднім роком ситуація не помінялася. При 5,2% рентабельності операційної діяльності малих підприємств, найбільш рентабельними були в 2010р. фінансова діяльність (60,6%) та сільське господарство, мисливство, лісове господарство (29,1%), які, в порівнянні з попереднім роком, зросли на 11,3 та 6,7 відс.п. відповідно.

Слід відзначити, що в Миколаївській області на фоні 60% рентабельності фінансової діяльності, як і в Україні, найбільш рентабельним зали-

шається сільське господарство, мисливство та лісове господарство.

Розглянутий період розвитку підприємництва Миколаївської області характеризувався чисельною перевагою ФОП ($\approx 85,7\%$), та все ж вплив на зайнятість населення і обсяги реалізованої продукції (робіт, послуг) здійснювали підприємства. На їх долю припадало в середньому близько 62% зайнятих працівників та близько 89,8% обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг), це менше ніж по Україні на 8 та 3,8 відс. п. відповідно.

На малі підприємства приходилося близько 94,0% загальної кількості підприємств, та, разом із цим, на їх долю припадало близько 34,1% зайнятих працівників і 24,3% обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг), це більше ніж по Україні на 8,1 та 7,8 відс. п. відповідно.

Стосовно сектору малого підприємництва, то він становив близько 99,2% кількості суб'єктів господарювання, близько 59,1% зайнятих працівників та 32,0% обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг).

Отже, кризовий період 2008 – 2009рр. в поєднанні з розглядом Податкового кодексу України та згодом і його прийняттям, негативно вплинули на малий і середній бізнес, особливо на фізичних осіб-підприємців. Крім цього були й залишилися основні проблеми розвитку малого підприємництва, зокрема: відсутність чітко сформульованої державної політики у сфері його підтримки; адміністративні бар'єри; недостатній рівень фінансово-кредитної підтримки; надмірний податковий тиск і обтяжлива система звітності; невпевненість підприємців у стабільності й справедливості умов ведення бізнесу; велика кількість контролюючих органів, відсутність прозорості та відкритості діяльності органів митного контролю; надмірне втручання органів влади в діяльність суб'єктів малого підприємництва.

Вище названі проблеми властиві як Україні в цілому, так і її регіонам, та все ж регіони мають свою економічну історію, свої ресурсні і факторні особливості, ділові, соціально-культурні традиції і навіть свій регіональний менталітет, які і впливають на розвиток малого підприємництва кожного окремо взятого регіону. Не виключенням в цьому сенсі є і Миколаївська область, в якій спостерігається більш значний вплив сектору малого підприємництва на зайнятість населення та обсяги реалізованої продукції (робіт, послуг) зокрема, та на економіку області в цілому. Разом із цим, така ситуація спонукає органи місцевого самоврядування до більшої відповідальності в питаннях створення сприятливого середовища, в межах своєї компетенції, саме для сектору малого підприємництва.

Подальше вивчення стану, рівня потенціалу підприємництва та його впливу на сталий розвиток Миколаївської області здійснюватиметься згідно методичного підходу, наведеного вище. Результати такого вивчення наведені в таблицях 2, 3, 4.

Таблиця 2

Оцінка стану потенціалу підприємництва
в Миколаївській області

Показники	Роки				
	2007	2008	2009	2010	2011
1. Трудовий потенціал					
1. Чисельність економічно активного населення, тис. осіб	597,6	598,2	590,0	586,1	584,9
2. Середній вік працездатного населення, років	39,4	39,6	39,7	39,9	40,0
3. Рівень освіти	0,388	0,384	0,391	0,413	0,372
4. Середньомісячна заробітна плата в регіоні, грн.	1205,3 3	1625,08	1808,33	2133,08	2452,67
5. Середня тривалість життя в регіоні, років	67,1	66,9	67,7	68,7	69,72
6. Природний приріст населення, %	61,77	67,04	70,02	68,61	74,70
7. Рівень зайнятості, %	91,5	91,7	90,7	91,6	91,9
Відносна оцінка стану потенціалу	1352,1 053	1737,1458	1907,209 0	2216,5183	2525,5069
2. Матеріальний потенціал					
2.1. Обсяг основних фондів, млн.грн.	16133 7	18963,8	21718,4	24493,2	26026,1
2.2. Обсяг обігових фондів, млн.грн.	14340 1	18796,6	22642,0	25312,5	26799,2
2.3. Ступінь придатності основних фондів для експлуатації, %	39,7	39,0	32,7	25,7	-
Відносна оцінка стану потенціалу	21585 5581	26700,9251	31374,3547	35222,7223	37357,1279
3. Фінансовий потенціал					
3.1. Доходи бюджету регіону у середньому з розрахунку на душу населення, грн./особу	794,8	1029,2	1105,1	1368,3	1679,1
3.2. Витрати бюджету регіону у середньому з розрахунку на душу населення, грн./особу	784,7	1022,6	1087,9	1362,6	1687,3
3.3. Надходження податкових платежів у бюджет регіону у середньому з розрахунку на душу населення, грн./особу	184,0	250,4	263,3	300,2	298,1
3.4. Заощадження населення, грн./особу	1476, 4	1539,6	2253,7	3764,3	2926,4
3.5. Питома вага прибуткових під-в, %	69,4	64,6	63,6	61,8	69,1
Відносна оцінка стану потенціалу	1861, 6902	2131,2449	2749,0558	4241,7941	3784,6814
4. Інфраструктурний потенціал					
4.1. Кількість об'єктів інфраструктури підтримки МП:	310	411	421	317	472

Показники	Роки				
	2007	2008	2009	2010	2011
4.1.1. Бізнес-центри	16	17	17	16	21
4.1.2. Бізнес-інкубатори	4	4	4	4	4
4.1.3. Технопарки	-	-	-	-	-
4.1.4. Лізингові центри	8	8	8	8	8
4.1.5. Фінансово-кредитні установи (кредитні спілки, установи взаємного кредитування)	15	21	22	15	15
4.1.6. Фонди підтримки підприємництва	4	5	4	4	4
4.1.7. Інвестиційні, інноваційні фонди і компанії	8	14	14	8	24
4.1.8. Біржі	40	52	52	40	46
4.1.9. Страхові компанії (діючі)	35	45	40	35	41
4.1.10. Аудиторські фірми	55	60	50	62	72
4.1.11. Інформаційно-консультативні установи	125	185	210	125	237
Відносна оцінка стану потенціалу	148,7 145	208,7702	227,9671	151,4431	257,8527
Інтегральний показник стану потенціалу підприємництва	0,784 1	0,8129	0,8318	0,8412	0,8610

*Розраховано за даними статистичних збірників та інших джерел статистичної інформації[2-18].

Інтегральний показник стану потенціалу малого підприємництва Миколаївської області свідчить про його високий рівень, оскільки знаходиться в діапазоні більше 0,7 та має позитивну динаміку за такими складовими, як трудовий, матеріальний та інфраструктурний потенціали. Стан фінансового потенціалу дещо погіршився в 2011р. за рахунок скорочення заощаджень населення, що зумовлено зростанням витрат на придбання товарів, послуг, поточних податків на доходи, майно тощо та зменшення надходжень податкових платежів у бюджет регіону у середньому з розрахунку на душу населення.

Таблиця 3

Оцінка рівня потенціалу малого підприємництва
в Миколаївській області

Показники	Роки			
	2007	2008	2009	2010
1.Трудовий потенціал				
1.1. Кількість суб'єктів МП на 10000 осіб населення, од.	697	752	830	583
1.2. Кількість зайнятих у секторі МП, од.	163,0	168,3	173,0	133,3
1.3. Середня заробітна плата у секторі МП, грн.	646,04	849,93	924,69	1044,39

Показники	Роки			
	2007	2008	2009	2010
Відносна оцінка рівня потенціалу	964,2332	1147,2619	1254,5440	1203,4984
2. Матеріальний потенціал				
2.1. Питома вага обсягу ОФ у секторі МП в обсязі ОФ регіону, %	34,3	34,0	32,7	29,9
2.2. Питома вага обсягу ОбФ у секторі МП в обсязі ОбФ регіону, %	30,5	33,7	34,1	30,9
2.3. Обсяг інвестицій в ОФ суб'єктів МП, млн.грн.	660,5	872,1	517,5	346,6
Відносна оцінка рівня потенціалу	662,0929	873,4129	519,6521	349,2569
3. Фінансовий потенціал				
3.1. Питома вага суб'єктів МП у загальному обсязі реалізованої продукції (робіт, послуг), %	33,1	34,9	30,5	29,3
3.2. Питома вага прибуткових МП у загальному обсязі прибуткових підприємств регіону, %	15,9	23,0	19,8	23,1
3.3. Рівень рентабельності МП, %	-	1,5	3,0	5,2
Відносна оцінка рівня потенціалу	36,7208	41,8242	36,4868	37,6715
4. Інфраструктурний потенціал				
4.1. Витрати на розвиток інфраструктури на душу населення, грн.	-	-	0,04	-
4.2. Рівень забезпеченості МП об'єктами інфраструктури	0,003706	0,004582	0,004272	0,00461
Відносна оцінка рівня потенціалу	0,0037	0,0046	0,0402	0,0046
Інтегральний показник рівня потенціалу підприємства	0,70	0,76	0,87	0,69

*Розраховано за даними статистичних збірників та інших джерел статистичної інформації [2-18].

Відповідно до результатів розрахунків інтегрального показника рівня потенціалу підприємництва, потенціал малого підприємництва Миколаївської області, починаючи з 2007р. і закінчуючи 2009р. був на достатньо високому рівні й спостерігалася позитивна тенденція, так в 2007р. – 70%, в 2008р. – 76%, в 2009р. – 87%.

Сформоване підприємницьке середовище аж ніяк не сприяє розвитку малого і середнього бізнесу. Про що свідчить зменшення використання потенціалу малого підприємництва на 18 відс. п. в 2010р. порівняно з

2009р. Інтегральний показник рівня потенціалу підприємництва знизився до середнього рівня і склав 69%.

Після визначення стану та рівня потенціалу малого підприємництва в Миколаївській області необхідно визначити його вплив на сталий розвиток регіону (таблиця 4).

Таблиця 4

Індикатори впливу на сталий розвиток
Миколаївської області

Показники	Роки			
	2007	2008	2009	2010
1. Трудовий потенціал				
1.1. Питома вага зайнятих у секторі МП до загальної кількості економічно активного населення у регіоні, %	27,3	28,1	29,3	22,7
1.2. Частка населення із середньодушовими грошовими доходами на місяць вище прожиткового мінімуму, %	61,4	81,2	19,6	24,8
1.3. Частка придатного для експлуатації житлового фонду, %	-	51,0	53,0	59,0
1.4. Відношення ціни на житло до рівня доходів	-	28,1	39,4	32,0
2. Матеріальний потенціал				
2.1. Фондоозброєність МП, тис. грн./од.	437,598	567,129	606,483	726,751
3. Фінансовий потенціал				
3.1. Відношення суми інвестицій у сектор МП до обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг)	0,051	0,057	0,042	0,023
3.2. Операційні витрати МП на одиницю реалізованої продукції, коп./грн.	98,4	97,8	100,6	101,3
3.3. Частка надходжень від суб'єктів МП до бюджету, %	-	24,3	23,8	21,9
4. Інфраструктурний потенціал				
4.1. Рівень підприємницької активності	-	0,93	0,91	1,43

Індикатори впливу сектору малого підприємництва на сталий розвиток Миколаївської області свідчать про певну роль його в забезпеченні зайнятості населення, і ця роль до 2010р. зростала з кожним роком. Так, питома вага зайнятих у секторі МП до загальної кількості економічно активного населення становила в 2009р. 29,3%, та в 2010р. зменшилася до рівня 22,7%. Слід також відзначити негативні тенденції в сфері інвестування малого підприємництва, що не сприяє його інноваційному розвитку. За ці роки значно зросли операційні витрати МП на одиницю реалізованої продукції, що призвело до зменшення надходжень від суб'єктів МП в бю-

джет регіону. Отже, підприємницьке середовище погіршує підприємницьку активність населення і не сприяє зростанню ролі сектору малого підприємництва в економіці регіону.

В результаті проведених досліджень було виділено основні пріоритетні види діяльності малого підприємництва в Миколаївській області. Серед яких:

– сільське господарство: рослинництво (вирощування зернових та технічних культур, садівництво, овочівництво, виноградарство), тваринництво (розведення великої рогатої худоби, свиней, овець, кіз, птиці);

– рибне господарство;

– добувна промисловість (видобуток граніту, та продукція з нього (гравій, щебінь, камінь дроблений), видобуток суглинків, піску, силікатного піску, вапняку, уранових руд, гнейсів, кварциту, жорстви, каоліну, води (мінеральна столова), глини для виготовлення цегли, будівельного каменю, цементної сировини та магніту);

– переробна промисловість: виробництво харчових продуктів (виробництво м'яса та м'ясних продуктів; перероблення та консервування риби; перероблення та консервування фруктів і овочів; виробництво олії; виробництво молочних продуктів; виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості; виробництво хліба, хлібобулочних і борошняних виробів); збір лікарських рослин; виробництво шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів; виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції (будівельні матеріали з глини, керамічна плитка, цегла, черепиця, цемент, вапно тощо); виробництво меблів; виробництво одягу; виробництво взуття;

– науково-пізнавальний туризм та рекреаційно-оздоровчі послуги;

– створення туристичної інфраструктури;

– влаштування виробництва біогазу з с/г, промислових та побутових відходів.

Задля визначення заходів щодо підвищення використання підприємницького потенціалу Миколаївської області була використана методика SWOT – аналізу, що надала можливість визначити сильні та слабкі сторони його використання, загрози й можливості регіону.

Сильні сторони використання потенціалу МП:

– Частка суб'єктів малого підприємництва у загальній кількості суб'єктів господарювання області становить 99,2%.

– Показник зменшення кількості малих підприємств нижчий за середній показник по Україні.

– Наявність у секторі МП значних ресурсів кваліфікованої робочої сили.

– Частка зайнятих працівників на суб'єктах малого підприємництва в загальній кількості зайнятих на суб'єктах господарювання області становила 59,1%, що на 11,1 відс.п. вище середнього показника по Україні.

– Зростання рівня середньої заробітної плати працівників у секторі МП.

– Майже 32% обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг) належить суб'єктам малого підприємництва, що на 10,2 відс.п. більше середнього показника по Україні.

– Зростання кількості прибуткових підприємств малого бізнесу.

– Частка прибуткових малих підприємств регіону більша на 2,4 відс.п. за показник по Україні.

– Підприємства малого бізнесу області орієнтовані на виробництво екологічної продукції.

– Достатня науково-освітня інфраструктура.

– Розвиток фінансової інфраструктури та інфраструктури підтримки підприємництва.

Слабкі сторони використання потенціалу МП:

– Скорочення кількості малих підприємств на 10 тис. осіб наявного населення.

– Зменшення кількості зайнятих в секторі малого підприємництва.

– При зростанні рівня заробітної плати працівників у малому підприємстві, він все ж нижчий за середній показник по Україні.

– Зменшення обсягів капітальних інвестицій у сектор МП.

– Зменшення частки надходжень до бюджету від суб'єктів МП.

– Збільшення операційних витрат на одиницю реалізованої продукції (робіт, послуг).

– Зменшення обігових коштів.

– Відсутність належного рівня професійних навиків підприємців-початківців з питань ведення підприємницької діяльності в сучасних умовах.

– Наявність природних монополій на ринку житлово-комунальних послуг (централізоване водопостачання та водовідведення, транспортування теплової енергії, енергозабезпечення).

– Загострення проблеми сільського безробіття.

– Відсутність мотивації легальної трудової діяльності для висококваліфікованих працівників, що призводить до нелегальної зайнятості та трудової міграції.

– Тенденція до зменшення кількості прибуткових підприємств.

– Низька активність суб'єктів підприємницької діяльності щодо створення будь-яких об'єднань, направлених на системну співпрацю з владою (бізнес асоціацій, кластерів, спілок, тощо).

Можливості Миколаївської області задля підвищення використання потенціалу МП:

– Вдале географічне розташування відносно основних ринків збуту продукції.

– Близькість до великих промислових центрів Донецько-Придніпровського регіону та вихід до Чорного моря.

– Прикордонний статус області.

- Інвестиційно привабливий регіон України (зокрема сільське господарство, добувна та переробна промисловість, виробництво біогазу з с/г, промислових та побутових відходів).
  - Економічне пожвавлення завдяки притоку зовнішніх інвестицій.
  - Сприятливі для сільськогосподарського виробництва родючість ґрунтів та структура земельних ресурсів.
  - Рекреаційні умови місцевості сприятливі для розвитку туристичної сфери: безліч місць придатних для зеленого туризму, наявність лісових насаджень, пам'ятних та історичних місць, заповідних зон та заказників.
  - Зростання попиту на туристичні та рекреаційні ресурси регіону.
  - Сприятливі природні умови для генерації нетрадиційних видів енергії.
  - Співробітництво із закордонними партнерами та містами-побратимами.
  - Зростання попиту на енергозберігаючі технології, нетрадиційні види і джерела енергії, зокрема виробництво біогазу з с/г, промислових та побутових відходів.
  - Державне стимулювання впровадження енергозберігаючих технологій.
  - Зростання попиту на екологічно чисту продукцію.
  - Наявність морських та річкового портів.
  - Наявність атомної електростанції.
  - Наявність вільних земельних ділянок та виробничих площ.
  - Екологічна чистота районів області з можливістю збирання лікарських рослин.
  - Відродження машино-та суднобудування.
  - Наявність мінерально-сировинних та водних ресурсів.
  - Розвиток сучасних систем передачі інформації.
- Загрози Миколаївської області на шляху підвищення використання потенціалу МП:***
- Складна демографічна ситуація.
  - Відсутність повноцінної переробної промисловості.
  - Погіршення стану навколишнього середовища.
  - Інфляційні процеси, нестабільність валюти, падіння курсів іноземних валют.
  - Подорожчання енергоносіїв та пального (як наслідок, комунальних послуг та витрат на транспортування).
  - Складність та обтяжливість податкового законодавства.
  - Негативні зміни в законодавстві, ускладнення процедури переміщення товарів через державний кордон.
  - Обмеженість державного фінансування розвитку регіону, конкуренція у залученні інвестицій.

– Складність доступу до матеріальних ресурсів, що знаходяться в державній і комунальній власності (вільні земельні ділянки та вільні виробничі площі).

– Надмірний адміністративно-фіскальний тиск на суб'єктів підприємницької діяльності.

– Недосконалість правової бази для заохочення малого підприємництва до легальної трудової діяльності.

– Слабка туристична інфраструктура.

– Земельний ринок тільки починає розвиватись.

– Агресивна конкуренція сусідніх регіонів.

– Подальша централізація державного управління.

– Зниження платоспроможного попиту.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Заходи щодо підвищення використання підприємницького потенціалу, виходячи з сильних та слабких сторін його використання та можливостей і загроз регіону, можна класифікувати наступним чином:

Заходи щодо підвищення використання потенціалу суб'єктів МП з урахуванням його сильних сторін та можливостей регіону:

– Залучення наявного інтелектуального потенціалу регіону для впровадження енергозберігаючих технологій, використання нетрадиційних і відновлювальних джерел енергії (біоенергетика, вітроенергетика, сонячна енергія).

– Випуск товарів, надання послуг та виконання робіт за європейськими стандартами.

– Переорієнтація суб'єктів малого підприємництва на задоволення мінливих потреб внутрішнього і зовнішнього ринків.

– Розвиток транспортно-логістичної системи регіону.

– Налагодження співробітництва з міжнародними організаціями та окремими країнами (містами), зацікавленими у співпраці з українськими компаніями, шляхом створення двосторонніх Центрів підтримки підприємництва та залучення і ефективного використання іноземних інвестицій та експертів задля випуску конкурентоспроможної продукції.

– Забезпечення інформаційної та організаційної підтримки вітчизняних та іноземних інвесторів.

– Створення баз даних об'єктів для інвестування та інвестиційних проектів.

– Забезпечення формування позитивного інвестиційного іміджу області за кордоном.

– Організація "Єдиного вікна" для інвесторів.

– Формування в регіоні мережі установ, які надаватимуть підтримку малим підприємствам у пошуку потенційних партнерів для співпраці.

– Подальший розвиток туристичної, курортної та рекреаційної інфраструктури області.

Заходи щодо підвищення використання потенціалу суб'єктів МП з урахуванням його слабких сторін та можливостей регіону:

- Розвиток конкуренції на ринку житлово-комунальних послуг.
- Легалізація трудових відносин в малому бізнесі.
- Підвищення рівня підприємницької активності сільського населення.
- Підвищення підприємницької культури населення.
- Надання консалтингових послуг безробітним в організації підприємницької діяльності.
- Фінансова підтримка пріоритетних видів діяльності малого підприємства.
- Кредитування інвестиційних проектів суб'єктів малого підприємства на пільгових умовах.
- Гарантування кредитів, що надаються новоутвореним підприємствам (які не мають прийнятної для застави майна).
- Переорієнтація підприємств на випуск товарів, надання послуг й виконання робіт, що користуються попитом.

Заходи щодо підвищення використання потенціалу суб'єктів МП з урахуванням його сильних сторін та загроз регіону:

- Використання наявного інтелектуального потенціалу регіону при розробці й впровадженні бізнес-проектів, спрямованих на формування повноцінної переробки сільськогосподарської продукції виходячи з раціонального природокористування.
- Спрощення регуляторного середовища в сфері підприємницької діяльності.
- Забезпечення планування діяльності щодо підготовки проектів регуляторних актів місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування.
- Забезпечення системності та узгодженості регуляторних актів за видами економічної діяльності відповідно до принципів державної регуляторної політики.
- Запровадження моніторингу результативності регуляторних актів, оцінки і публічного контролю за їх провадженням.
- Залучення підприємницької громадськості до підготовки проектів регуляторних актів, їх відстеження та перегляду.
- Забезпечення оперативного реагування на проблемні питання діяльності суб'єктів малого підприємства.

Заходи щодо підвищення використання потенціалу суб'єктів МП з урахуванням його слабких сторін та загроз регіону:

- Розвиток державно-приватного партнерства.
- Спрощення системи надання адміністративних послуг, що передбачають спрощення процедури започаткування та виходу з бізнесу, дозвільної системи та сфери ліцензування, посилення захисту прав інвесторів, реформування системи реєстрації прав власності, митних процедур, державного нагляду, системи технічного регулювання, підвищення ефективності адміністрування податків, зниження податкового навантаження на

суб'єктів малого підприємництва і скорочення витрат часу на нарахування та сплату податків.

– Підвищення відповідальності органів державної влади та місцевого самоврядування за неналежне виконання своїх обов'язків.

– Надання консультаційних послуг підприємцям-початківцям з питань започаткування, ведення та закриття бізнесу.

– Перегляд затверджених органами місцевого самоврядування видів послуг з подальшим розмежуванням їх на адміністративні та господарські.

– Створення єдиного електронного Реєстру даних адміністративних послуг органів виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Запропоновані заходи дозволять підвищити рівень використання потенціалу малого підприємництва Миколаївської області, посилити його роль в економіці та покращити соціально-економічне становище регіону, задовольняючи потреби сучасності й не заважаючи задоволенню власних потреб майбутнім поколінням.

Література:

1. Потенціал малого підприємництва в парадигмі сталого розвитку / А.І.Бутенко, Є.В.Лазарева, Н.Л.Шлафман; ІПРЕЕД НАН України - Одеса: Інтерпрінт, 2012. – С.60-70.

2. Статистичний збірник "Діяльність суб'єктів господарювання" / за редакцією І.М.Жука. - Державна служба статистики України. - К.: 2010. - 454с.

3. Статистичний збірник "Діяльність суб'єктів господарювання" / за редакцією І.М.Жука. - Державний комітет статистики України. - К.: 2009. - 448с.

4. Статистичний збірник "Діяльність суб'єктів господарювання" / за редакцією І.М.Жука. - Державний комітет статистики України. - К.: 2008. - 327с.

5. Статистичний збірник "Діяльність суб'єктів малого підприємництва" / за редакцією І.М.Жука. - Державна служба статистики України. - К.: 2010. - 204с.

6. Статистичний збірник "Діяльність суб'єктів малого підприємництва" / за редакцією І.М.Жука. - Державний комітет статистики України. - К.- 2009. - 185с.

7. Статистичний збірник "Діяльність суб'єктів малого підприємництва" / за редакцією І.М.Жука. - Державний комітет статистики України. - К.- 2008. - 182с.

8. Статистичний збірник «Регіони України», ч. 1. / за редакцією О.Г. Осауленка. - К.- 2011. - 358с.

9. Статистичний збірник «Регіони України», ч. 2. / за редакцією О.Г. Осауленка. - К. - 2011. - 783с.

10. Статистичний збірник «Регіони України», ч. 1. / за редакцією О.Г. Осауленка. - К. - 2010. - 358с.

11. Статистичний збірник «Регіони України», ч. 2. / за редакцією О.Г. Осауленка. - К. - 2010. - 367с.

12. Статистичний збірник «Регіони України», ч. 1. / за редакцією О.Г. Осауленка. - К. - 2009. - 368с.
13. Статистичний збірник «Регіони України», ч. 2.2009 / за редакцією О.Г. Осауленка. - К. - 2009. - 756с.
14. Статистичний збірник «Соціальні індикатори рівня життя населення». - Державна служба статистики України. - Київ – 2012. - 204с.
15. Статистичний бюлетень «Регіональний людський розвиток». - Державна служба статистики України. - Київ – 2012. - 45с.
16. Статистичний збірник «Основні засоби України 2000-2010рр.». - Державна служба статистики України. - Київ – 2012. - 293с.
17. Статистичний щорічник Миколаївської області за 2010 рік / за редакцією П.Ф.Зацаринського. – Головне управління статистики у Миколаївській області. - Миколаїв: 2011. - 454с
18. Міста та райони Миколаївської області за 2009 рік / за редакцією П.Ф.Зацаринського. – Головне управління статистики у Миколаївській області. - Миколаїв: 2010. - 450с.

Abstract

Lukashchuk V.V.

Small business potential of Mykolayiv region in order to ensure its sustainable development

The research of the state and the level of utilization of the small business potential in Mykolayiv region is conducted, and proposed activities to improve the level of its utilization for sustainable development.